

ONUR ANITI

AÇILMA TÖREN

Baki SARISAKAL

ONUR ANITI AÇILMA TÖREN

19 Mayıs 1927'de Vali Kazım Pa a tarafından kaidesinin temeli atılan (münaka aya konulan Gazi Hazretlerinin heykel kaide ta larının münaka a müddeti bu gün saat on be te hitam bulmu ve meclise yalnız iki kapalı zarf tevdi edildi i ve usulü dairesinde müracaat eden Havzalı nceo lu Tahir Efendinin zarfı açılarak teklifi okunmu ve beher metre küp ta ı yetmi dört lira yirmi kuru a stasyonda teslim edece ine ve Amasyalı irinzade Kemal ve Hacı Ali A azade Kemal Efendilerin zarfı açılarak teklifi okunmu ve beher metre mikabını 27 liraya stasyon'da teslim edece i artname dahilinde kabul ve teklif ettikleri anla ılmı ve Kemal Efendilerin teklifleri kabul edilmi tir.)¹ ve Samsun halkı tarafından Avusturyalı heykeltıra H. Kriphel'e yaptırılan Bronz Atatürk heykeli bir Alman vapuruyla 15 Te rinisani 1931 günü Samsun'u getirildi. Hava muhalefeti dolayısıyla Salı günü Vapurdan çıkarılan heykelle birlikte Mösyö H. Kriphel ve Mösyö Mayer isimli Viyanalı bir mühendiste Samsun'a gelmi lerdı:²

Onur Anıtı'nın Kaidesi

“ Gazi Hazretlerinin Samsun'da rekzedilecek olan heykeli Pazar günü Dusche Levant Linie Kumpanyasının Nicea vapur ile limanımıza gelmi tir. Heykel otuza iki parçadan ibaret olmak üzere müteaddit sandıklara konulmu oldu u halde gelmi tir.

Heykel imendifer skelesi'ne çıkarılarak oradan park içinde in a edilmekte olan kaidesinin yanına getirilmi tir.. Heykeli yapan müteahhit ve sanatkar Mösyö Kripel de aynı vapurla Samsun'a gelmi tir.

¹ Samsun Belediye Meclisi Karar Tutanakları 1930, 52 Sıra Nolu 08.06.1930 Tarihli Karar

² Ahali 20 Te rinisani 1931, Sayı:526

Gazi Heykelinden Önce Samsun Parkı

M. Kripel

M. Kripel heykel ambalajlarının sökülmesi ve yerlerine konulması için bilfiil çalı maya ba lamı tır. Mösyö Kripel, Park Oteli'ne inmi tir. Heykelin de gümrük resmi vesaire olarak gümrük müdüriyeti tarafından kırk iki bin lira talep edilmektedir.

Heykel için gümrük tarifelerinde bir madde olmadı ndan tarifede olmayan e ya ve emtianın tabi olaca ı rüsum olmak üzere kıymetinin yüzde kırkı üzerinden hesap edilmesi resmin bu kadar ço a bali olmasını intaç etmi tir. Bu hususta cereyan eden muhabereden bir netice çıkmamı tır.

Ancak memleketin tarihi ve bedii ihtiyacına taalluk eden ve fevkalâde bir mahiyeti haiz olan bu sipari in resimden muaf tutulması için Samsun Mebusu Emin Bey tarafından Büyük Millet Meclisi'ne bir kanun teklif edildi i haber alınmı tır. Kanunun yakınında ne rine intizar edilmektedir. Heykelin kaidesi bitmek üzeredir.

Bir taraftan da heykelin rezkine çalı ılıyor. Heykelin dikilme i i Kânunuevvelin on be inde hitam bulacaktır. 1 Kanunusani de merasiminin yapılması mutasavvurdur.³

Gazi Heykeli'nin açılma töreni 15 Kanunusani 1932 Cuma günü saat 14'de büyük bir kalabalı ın katılımıyla gerçekleşti. Parkın içi ve dışı Samsun halkı tarafından doldurulmuştu.

Saat 14'e yakla ırken Tokat'tan gelen askeri bando mar lar çalarak tören alanına geldi. Ardından askeri kıta, jandarma, polisler, mektepliler, esnaf cemiyet mensupları Atatürk heykelinin etrafında yerlerini aldılar.

Onur Anıtının Açılma Merasimi

Biraz sonra Vali salim Bey önde oldu u halde memurlar, genel meclis azaları, cemiyet başkanları geldiler. Heykelin önüne bir tak ve biraz ötesine de bir kürsü yapılmıştı. Askeri bando tarafından ve biraz ötesine de bir kürsü yapılmıştı. Askeri bando tarafından çalınan stiklal Mar ı'nın ardından törene gönderilen telgraf okunma a ba landı. İlk olarak Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal'in gönderdiği telgraf alkı larla okundu:

“ Salim Bey. Samsun Valisi

Muhterem Samsun Halkının ahsıma kar ı besledikleri asil duyguların kıymetli bir tezahürünü bildiren telgrafınızdan pek mütehasıs oldum. Te ekkür muhabbet ve selamlarımın halka arzını rica ederim.

Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal ”

İkinci olarak Ba bakan smet Bey tarafından gönderilen telgraf okundu:

“Salim Bey. Samsun Valisi

Büyük Gazi'nin heykellerinin rakz-ı münasebetiyle vatanı seven Samsun Halkının gösterdiği asil ve necip duygularla te ekkür ederim. Efendim.

Ba vekil smet “

³ Samsun 26 Te rinisani 1931, Sayı: 417

Telgrafların okunmasının ardından kürsüye Samsun Valisi Salim Bey gelerek bir konu ma yaptı:

“ Muhterem Efendiler.

Halaskâr Reisi Cumhurumuz Mustafa Kemal Hazretleri Türklerin o büyük kahramanı aziz yurdumuzu dü man ellerinden, sevgili milletimizi esaret zincirlerinden kurtardı.

Onun azminden dehasından do an zaferler sayesinde bugün hür, müstakil olarak ya ıyoruz. Hayatımızı da, hürriyetimizi de o azimkar kumandana, onun fedakâr silah arkadaşlarına borçluyuz. Sahamet sahralarında, büyük sava larda daima kazanan o muzaffer kumandan, nkılâp sahnelerinin de kahramanıdır. O, kudretli bir inkılapçı, yaratıcı bir devlet müessisidir. Yarattı ı inkılâplarla milletimizi hakikatin nurlarına, medeniyetin, refahın ı ıklı ufuklarına ula tırdı. Çürümü Padi ahlar idaresinin enkazı üzerine mukaddes cumhuriyetimizi kurdu. Büyük Gazimiz gibi kurtarıcı, yaratıcı bir devlet müessisini tarih kayıt etmemi tir.

Efendiler, o tarihinde fevkine çıkmı bir dahidir. O tek ba ına bir tarihtir. anlı, zaferler tarihidir. Onun büyüklü ünü bilmeyen bir fert, onun muhabbeti ile çarpmayan bir kalp yoktur.

Onun ya adı ı ebediyen ya ayaca ı yer sevgili milletin kalp yoktur. Onun ya adı ı ebediyen ya ayaca ı yer sevgili milletin kalp kâhidir.

Büyük Gazi'nin, Samsunumuzun güümü lü sahillerine ayak bastıkları gün Türk mukadderatının dönüm noktasıdır. O mesut günden itibaren Türk tarihi için yeni bir sahife açılmı , karanlık ufuklarımızda ümit, zafer güne leri do mu tu.

Samsun Vilayetinin muhterem halkı bu mukaddes gününün hatıratını ya atmak onu ebedile tirmek için büyük halaskârına kar ı kalplerinden ta an muhabbetin timsali olan bu heykeli rakz ettiler.

Bu eser Türkün azmini damarlarındaki asil kanda mevcut kuvveti cevheri ifade eden büyük halaskârımızın timsalidir. Kalplerde ya ayan muhabbetin bu mücessem timsalidir..

Kalplerde ya ayan muhabbetin bu mücessem timsalini Samsun, ebediyen sinesinde saklayacaktır.

Huzurunda hürmetle e ildi imiz büyük müncimizin timsali açmak erefine mazhariyetle mubahiyim. Ya asın , halaskârımız, Ya asın Millet ve Ordu. “

Gazi Parkı 1940

Alkılar arasında konu masını bitiren Vali Salim Bey, taka gerilen kurdeleyi keserek içeriye girdi. Peşinden Fırka Kumandanı Vekili ve Erkânı Harp Reisi Beylerle diğer davetliler içeriye girdiler. Bu suretle heykelin açılma töreni sona erdi. Bundan sonra kürsüye Etem Veysi Bey çıkarak Halk Fırkası adına konuştu. Onun ardından Meclis-i Umumi adına Havzalı Zübeyiroğlu Fuat Bey, Belediye adına Muhittin Bey konuştu.

Bundan sonra Maarif Müdürü Cemal Gültekin Bey konuştu. Bütün konu macılar büyük alkı aldılar. Son olarak da heykeli yapan Mösyö H. Kriphel, halka Almanca olarak hitap etti. Konu mayı Ekrem Rütü Bey Türkçe'ye çevirdi. Alkılar arasında konu masını bitirdi ve böylece tören sona erdi.⁴

Gece Mösyö H. Kriphel onuruna Tütün nhisar Fabrikası'nda bir ziyafet verildi. Ziyafete Vali, Fırka Kumandanı ve Erkânı Harp Reisi Beylerle, Samsun ileri gelenleri katıldı.

Mösyö H. Kriphel'in Umumi Vekili olan Ekrem Rütü Bey ile heykeli Samsun'a kadar parasız nakleden (Doviç Levant Lini) Kumpanyasının Samsun Acentesi M. Markolisi'de davetliler arasındaydı.

Ziyafette Mösyö H. Kriphel Samsunlulara karşı duyduğu samimi duygularını dile getiren bir konuşma yaptı ve Samsunlulara teşekkür etti.

Muhittin ve Etem Veysi Beylerde yaptıkları konuşmalarda Mösyö H. Kriphel'e takdir ve teşekkürlerini ilettiler. Mösyö H. Kriphel'e heykelle ilgili olarak 5.500 dolar verilmiştir.⁵

Samsun'un Onur Anıtı olan bu heykelin kaidesiz yüksekliği 4.75 metre., kaideli 8.85 metredir. Büyük bir kaide üzerinde ahlanan bir at üstünde, Atatürk'ü bütün heybeti ile görmek mümkündür. Gururlu bir anlatımla batıya ve çok uzaklara dikilen bakışları azim doludur. Ahlanan atın üzerinde dimdik bir vücut oturmaktadır. Bu oturmakta bir korkusuzluk ve Türklüğün gücü vardır. Sert çelik bir kol kılıca uzanmıştır.

Kaidenin yanlarında iki kabartma ve öteki yanlarında da yazılar vardır. Kabartmanın birinde, iskelede sandalın yanında bulunan kişiler görülmektedir. Bu insanlar, mermi ve cephane taşımaktadır. Arkalarında, birde top arabasının bulunması, savaşın canlandırdığını gösterir. Diğer kabartmanın ortasında Atatürk, tüm özellikleri ile dimdik, büyük bir zafer simgesi olarak durmaktadır. Başını halka dönük, halk ile el ele bulunmaktadır. Yanları Türk Ulusu'nun yaşlısı, köylüsü, kentlisi ile doludur. Heykelin kaidesindeki yazılar şöyledir:

a) Vatanda Milli Mücadeleye başlamak için Gazi, 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıktı.

b) Bu heykel Samsun Vilayet halkı tarafından 29 Birinci Temmuz 1931 tarihinde dikildi.⁶

⁴ Samsun 21 Kanunusani 1932, Sayı: 425

⁵ Samsun Belediyesi Meclis Zabıt Tutanakları 1931, 22 Temmuz 1931, 7 Toplantı, 1 Celse.

⁶ Geçmişten Günümüze Kültür Değerleriyle Samsun, Sayfa: 59